

ROMANYA'DA TÜRK HALKLARI EDEBİYATI

LITERATURE OF THE TURKISH PEOPLE IN ROMANIA

ЛИТЕРАТУРА ТЮРКСКИХ НАРОДОВ В РУМЫНИИ

Jale İSMAYILOVA*

ÖZET

Bu çalışmanın konusunu, Romanya'daki Türk halkları edebiyatı ve bu edebiyatın öne çıkan temsilcilerinin hayat ve çalışmaları oluşturmaktadır. Konunun tarihi ile ilgili bilgi verildikten sonra, söz konusu yazarlar ikili sınıflandırmaya tabi tutulmuştur: Türkçe Yazan Yazarlar ve Romence Yazan Türk Yazarlar. Her iki başlık altında da yazarların hayatı ve çalışmaları ile ilgili deskriptiv bilgi verilerek, Romanya'daki Türk halkları edebiyatı tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Edebiyat, Türk, Romanya'daki Türk Yazarlar, Türk-Tatar edebiyatı

ABSTRACT

The topic of this study is the literature of turkish people in Romania and biography and works of the considerable representatives of this literature. Firstly, it is given information about chronological framework, lately in question of writers classified by two topics: Turkish Writers Write In Turkish and Turkish Writers Write In Roumanian. Subsequently, by the descriptive information about biogpahy and works of writers, intended to represent literature of the turkish people in Romania.

Key Words:

Literature, Turk, Turkish writers in Romania, Turk-Tatar literature

РЕЗЮМЕ

Тема этой статьи - литература тюркских народов Румынии, а также жизнь и произведения выдающихся представителей этой литературы. После описания исторических фактов, в статье представлена классификация писателей, состоящая из двух групп: тюркские писатели, пишущие свои произведения на турецком и тюркские писатели, пишущие на румынском языках. С целью ознакомить аудиторию с литературой тюркских народов в Румынии, под каждым разделом представлены биография писателей и описание произведений.

Ключевые Слова:

Тюркские писатели в Румынии, тюркотатарская литература.

Giriş

Romanya Türkleri edebiyatının gelişim tarihi ilginç seyir izlemektedir. Araştırmacılara göre Türk ve Tatarların, Orta Asya, Altaylar, Kırım ve Anadolu'dan bölgeye gelişi XIII. yüzyıla tesadüf ediyor. Osmanlı imparatorluğu döneminde Dobruca'da – Romanya'da Türklerin yoğunlukta olduğu bölge - Oğuz Türkleri nüfus bakımından üstünlük teşkil etse de, XVIII. yüzyıldan itibaren Tatarların bölgeye yoğun göçü sonucu bölgede ilginç Türk-Tatar edebi mühiti oluşmuştur. Özellikle, XIX. yüzyıla tesadüf eden ve Kırım'dan başlayan göç dalgası bölgede yeni edebiyatın oluşturulması ile sonuçlanmıştır (Bekirova, 2007:45).

Bu makelenin amacı, Romanya'daki Türk ve Tatarların yazılı edebiyat tarihini inceleyerek elde ettiğimiz bulgular yardımıyla önde gelen edebiyatçıların hayatı ve çalışmaları ışığında, bölgede gelişme gösteren modern edebiyatın güncel durumunu araştırarak deskriptiv bilgi vermektir. Aynı şekilde çalışmada, Türk-Tatar edebiyatının gelişim süreçleri de incelenerek, son dönem Romence yazan Türk kökenli şair ve yazarların çalışmalarına yer verilmiştir.

* Azerbaycan Milli Elmler Akademisi, Nizami adına Edebiyat Enstitüsü – Bakü /AZERBAJYCAN

Romanya'daki Türk Halkları Edebiyatının Tarihsel Gelişimi

Araştırmacı Nedret Ali Mahmut XX. yüzyılda Dobruca'da zuhur eden Türk edebiyatını *Yeni* (XX. yüzyılın başlarından II. Dünya Savaşı'na kadar) ve *Modern* (II. Dünya Savaşı sonrası) olmak üzere iki döneme ayırmıştır (Mahmut, 2000:10).

Nedret Ali Mahmut'un çalışmalarında bölgedeki Türk Edebiyatının tarihi XV. yüzyıldan başlatılmış ve o döneme ilişkin sadece Ozan Şal Kıyız Dilencioğlu'nun adı zikredilmiştir. Ozan Şal Kıyız Dilencioğlu'nun şiirleri incelediğinde onun Timur zamanında yaşadığı ve aşk şiirlerinin yanısıra dönemin sosyal ve siyasî olaylarını içeren şiirlerinin de olduğu görülmektedir. Bazı kaynaklarda XVI. yüzyılda "Helaki" tahallüsü ile yazan başka bir şairin de olduğu kaydedilmiştir. XVII. yüzyıl Bektaşî şairlerinden olan ve Dobruca ozanı olarak bilinen Qazaq Abdal'm da Romen Türklerinden olduğu tahmin ediliyor. Aynı şekilde saz şairleri olarak bilinen Kul Mehmet ve Öksüz Aşığın da Dunay civarında yaşadığı rivayet edilmektedir (Horata, 1997:17).

Romanya'da yaşayan Türklerin yazılı edebiyatı XIX. yüzyılın sonlarından itibaren başlar. Bu dönemde yazılı edebiyatın gelişmesinde süreli yayınların önemli payı vardır. Dönemin güncel fikir akımlarını araştıran gençlerin bir araya gelmesinde büyük emek sarfeden Arnavut asıllı ittihatçı İbrahim Temo'nun ismini özellikle vurgulamak gerekir. İbrahim Temo'nun girişimiyle "İttihat ve Terakki"nin Balkan şubesi açılmıştır. Avrupa ve İstanbul'dan getirilen gazetelerle beraber Dobruca'da yayımlanan *Dobruca'nın Sedası, Işık, Hak Söz, Hasret, Şark, Seda-i Millet, Mektep ve Aile* gibi 30'u aşkın gazete ve dergi dönemin düşünce hayatında önemli yer tutmaktaydı. Söz konusu süreli yayınların ve kurulan derneklerin, millî ve edebî-estetik düşüncenin gelişmesinde önemli yapı taşları olarak vurgulanması gerekir. Dobruca edebiyatını temsil eden genç yazarlar adı geçen süreli yayınlar vasıtasıyla kendilerini ifade etme fırsatı bulmuşlardır.

Bize göre, Romanya'da 150 yıllık geçmişi olan Türk edebiyatının, Romen edebiyatının bir dalı olarak kabul görmesi gerektiği halde, sözkonusu edebiyatın kitlelere ulaştırılmasında ve akademik çevreler tarafından kabul görmesinde önemli sorunlar yaşanmaktadır. Şöyle ki, çoğu araştırmacıların çalışmalarında Romen edebiyatı, Romen-Macar edebiyatı sınıflandırılmasına tabi tutulmuş, ayrıca sözkonusu çalışmalarda Romence yazan Ermeni kökenli şair ve yazarlara kapsamlı yer verilmiştir. Ne yazık ki bu çalışmalarda ne Türkçe-Tatarca ne de Romence yazan Türk kökenli yazarların adları zikredilmemiştir. Türk kaynakları ise, Türk soylu yazarların eserlerini Romen Türk Edebiyatı olarak isimlendirmişlerdir. Romanya'da Türk kökenli şair ve yazarlar birkaç istisna dışında, genellikle Türkçe-Tatarca eserler yazmışlar ve yazmaya devam ediyorlar. Konu bakımından ise, bu yazarların eserlerinde vatan hasreti ve bireysel yaşam gibi konuların öne çıktığı söylenebilir. Türk kökenli yazarların çalışmalarına uygulanan ve ilk bakışta müşahede edilen bu çifte standartın sebeplerini araştırırken iyi niyetli olmaya çalışarak sözkonusu sorunların yukarıda belirttiğimiz sebeplerden kaynakladığına inanmak isterdik.

Ünlü araştırmacı Suat Engüllü, Balkanlarda *Türk Şiiri - Balkan Türklerinin Kimlik Destanı* başlıklı makalesinde Romanya'da Türk şiirinin mevcut durumunu araştırmıştır.

Suat Engüllü makalesinde Mehmet Niyazi, İsmail Ziyaeddin, Acıemin Baubec, Ahmet İsmail Duat, Emel Emin gibi yazar ve şairlerin isimlerini zikrederek, bu ülkede Türk dilinde ortaya çıkan edebiyatın gelişmesi için zamana ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Aynı şekilde hiç bir şey yapmadan beklemenin de mantıklı olmayacağını, Romanya'daki Türk aydınlarına bizzat destek verilmesi gerektiğini vurgulamıştır¹.

Romanyada Türk Halkları Edebiyatının Önemli Temsilcileri

XX. yüzyılda Romanya'da Türk Edebiyatının gelişmesinde birden fazla isim öne çıkmaktadır. Onlardan en önemlilerini yakından tanımak faydalı olacaktır.

Ailesi Kırım göçmeni olan Mehmed Niyazi (1878-1931) Manqalya'nın Aşçılar köyünde doğmuştur. İlkokulu tamamladıktan sonra İstanbul'a göç eden Mehmed Niyazi, Kırım'a çalışmak için gitmeyi denese de, dönemin Rus hükümeti tarafından buna izin verilmemiştir. 1904 yılında İstanbul'dan Romanya'ya dönen Mehmed Niyazi, hayatının geri kalan döneminde Konstansa Türk Mektebi ve Mecidiye Müslüman Okulu'nda öğretmenlik ve yöneticilik yapmıştır. Yazarın

Konstansa'nın (Köstence) köklü ailelerinden birine mensup Şefika hanımla izdivacından 4 çocuğu olmuştur. Çocuklarından üçünün kaybı yazarı sarsmış ve bu kayıplara daha fazla dayanamayan yazar, 1931 yılında 53 yaşında iken vefat etmiştir.

Yaşadığı dönemde bazı zorluklarla karşılaşsa da Niyazi mücadelesinden vaz geçmemiş, bütün hayatını Dobruca Türklerinin maariflenmesi, onların eğitimi için adamıştır. Niyazi'nin hayatında ve düşünce dünyasında Türkçülük ve Kırım için mücadele ayrıcalıklı yere sahiptir. O soydaşlarına Yeşil Ada-Kırım - sevgisini aşmıştır.

Mehmed Niyazi'nin şiir ve düz yazı eserlerinin bir kısmı İthafat (İstanbul, 1912) ve Sağış (Pazarcık, 1931) mahlasları ile yayımlanmıştır. Yazarın *Kök Kitap* (İstanbul, 1919) adlı şiir kitabının olduğu da tahmin ediliyor. Ölümünden sonra Kırım'la ilgili şiirleri *Kırım Şiirleri* adlı kitapta derlenmiş ve 1935 yılında Köstence'de yayımlanmıştır.

Dobruca'nın Sesi, Teşvik ve *Işık* gazetelerini, *Mektep* ve *Aile* dergisini çıkaran Niyazi, hem Romanya'da, hem de Türkiye'de yayım hayatını sürdüren birçok gazete ve dergide makalelerini yayımlamıştır. Makalelerinin temel konusu ise, Dobruca Türklerinin maariflenmesine yöneliktir. Örneğin, Niyazi bir makalesinde şöyle yazıyordu:

“Geride kalmışlığın en önemli sebebini ilimsizlik olarak kabul edersek, ilmin yayılmasında aracı olan matbuatın ülkeye ne kadar geç geldiğini anlamak zor olmasa gerek. 1895 yılına kadar Dobruca Müslümanları için gazete ne kadar irak bir mefhumdu. O zamanın meclislerinde sesi güzel olan çocuklara, din adamlarına, kadınlara mevlüt okutulur ve hazin sesin etkisiyle gözyaşları akıtılırdı. Bütün bunlara rağmen İstanbul'a eğitim için giden gençlerin ise, dönerken getirdikleri eşyaların büyük bir kısmını kitaplar oluştururdu...” (Ülküsal, 1987:155).

Mehmed Niyazi didaktik makalelerle beraber, edebî eserlerinde de halkı gelecek için çalışmaya teşvik ediyordu. Şair eserlerinde kendisini vatansız, evsiz, öksüz çocuk olarak tasvir ediyordu. Şiirlerinde genellikle vatan hasreti ön planda olmuştur. Niyazi Tatarca şiirlerini ağırlıklı olarak hece vezninde yazmıştır. Şairin gazel ve kaside türünde yazdığı şiirler ise, onun aynı zamanda klasik edebiyat alanında derin bilgi sahibi olduğuna delalet ediyor. Sonuç olarak Romanya'da Türk Edebiyatının gelişmesinde Mehmed Niyazi'nin büyük payı olduğunu söylemek mümkündür.

Necip Hacı Fazıl (1906-1948) Dobruca Türklerinin önemli aydınlarından biri sayılmaktadır. Mecidiye Müslüman Okulu mezunu olan N. H. Fazıl, hayatını Türklerde millî kültürün ve ulus bilincinin gelişmesi için çalışmaya adamıştır. *Amel* dergisinin yayımlanması için büyük çaba sarf etmiştir. Bu dergi esas olarak Kırım Tatarlarının dili, folkloru, kültürü ile ilgili metinleri yayımlamaktaydı. M. H. Fazıl *Cavşılık*, *Can Fidanlarga* gibi manzumelerin yanı sıra Kırım Türklerinin yaşantısından bahseden bir operet de yazmıştır. 1944 senesinde Kırım Tatarları için sürgün dönemi başladığında, onların Dobrucaya sevki için faaliyette bulunmaktan dolayı tutuklanmış, bir kaç ay sonra ise öldürülmüştür.

Mehmet Vani Yurtsever (1907-1995) Mecidiye Müslüman Okulu'nda okurken Türkçülük akımının etkisinde kalmıştır. Fikirlerinin oluşmasında ve olgunlaşmasında Mehmet Niyazi, Selim Yaşar, Köstelli Kazım gibi Türkçülerin büyük rolü olmuştur. 1926 yılında Pazarcık'ta öğretmen ve imam olarak göreve başlayan M. V. Yurtsever, daha sonra Dobruca Hars Derneği'ni kurmuş ve *Amel* dergisinin yayımlanmasında görev almıştır. 1950-51 yılları arasında Köstence'de Tatar Pedagoji Lisesi'nde öğretmen olarak göreve başlayan M.V. Yurtsever, görevinin ikinci yılında milliyetçilikle suçlanarak hapse atılmıştır. Hapisten çıktıktan sonra İstanbul'a yerleşmiştir.

M.V.Yurtsever ilk şiir ve hikayelerini *Amel* ve *Dobruca* dergilerinde yayımlamıştır. *Kurtuluş*, *Boyalı Yumurta*, *Kurban Bayramı*, *Sönmeyen Ateş hikayeleri* ve *Kart man Çaş Arasında*, *Düğün*, *Büram*, *Odelek* manzumeleri eserlerinden bazılarıdır. Yazar hayatının hapiste geçen dönemini ise, *Romanya Hapishaneleri* isimli kitabında anlatmıştır.

Köstence doğumlu İsmail Ziyaeddin de (1912-1996) önce Mecidiye Müslüman Okulu'ndan, daha sonra ise 1950 yılında Yüksek İnşaat Enstitüsü'nden mezun olmuştur. Dil ve edebiyatla ilgili çok

sayıda bilimsel makaleye imza atan İsmail Ziyaeddin, Tatarca ders kitaplarının hazırlanmasında da görev almıştır. 1956 yılında Ali Ahmet Naci ile beraber *Türkçe Alfabe* kitabını yazmıştır. 1956 yılında azınlıkların okulları kapatıldıktan sonra Romanya Şark Etüdleri Teşkilatı'nda çalışan İsmail Ziyaeddin, 1996 yılında vefat etmiştir.

Edebî faaliyetlerine Eminesku gibi Romen yazarların eserlerini Tatarcaya çevirmekle başlayan İsmail Ziyaeddin'in şiirleri Romanya, Türkiye ve eski Yugoslavya'da çeşitli dergilerde yayınlanmıştır. Tatarca yazdığı şiirlerinin bir kısmını *Toy* serlevhası ile yayınlamıştır (Buxarest, 1992).

Toy'un önsözünde şiirlerini Tatarca yazmasını şöyle gerekçelendirmiştir:

“Acizane yazarı olduğum bu şiirlerin hitap ettiği kitle yarım yüzyıla yakın bir zaman diliminde komünist rejimin Türk dilinde yazmak ve okumaktan men edilmiş Romanya Tatarları olarak anılan Kırım kökenli Türk halkıdır. Ana dilinde eğitim almamış bu kesimin günlük hayatta kullandıkları dile (daha ziyade ağıza) Romen Tatarcası adı verilmiştir. Resmi dilde konuşmakta zorlanan halkı, romen Tatarcası adlanan bu ağzın sayesinde milli benliklerini korumuşlardır. Bunun içindir ki, tasvir etmeğe gayret ettiğim Türk geleneklerini edebî Türkçeyle değil, halka daha yakın olan ve geniş kitleler tarafından sevilen bu ağızla yazdım” (Horata, 1997:5).

Nevzat Yusuf Sarıgöl (1936) çağdaş Dobruca Türk Edebiyatının önemli kalemlerinden biri sayılır. 1962 senesinde Buharest Devlet Üniversitesi'nin filoloji bölümünden mezun olan N.Y. Sarıgöl, daha sonra aynı üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışmaya başlamış ve son yıllara kadar bu görevini sürdürmüştür. 1991-1995 yılları arasında Ankara Üniversitesi'nde konuk öğretim üyesi olarak dersler vermiştir. Şiir ve hikayeleri ile beraber derlediği antoloji ve çeşitli çevirileriyle Türk Edebiyatının Romanya'da tanınmasına katkıda bulunmuştur.

İlginçtir N.Y. Sarıgöl Türkiye Türkçesi ve Romence yazdığı şiirlerini kitap halinde yayınlamamıştır. Ama Tatar Türkçesiyle yazdığı hikayeleri *Tabanıma Kelebek Çektim* isimli kitapta derleyerek yayınlamıştır. Kitapta derlenen hikayelerinde genel olarak Sarıgöl'de geçen çocukluk yıllarına dair hatıraları konu edinmiştir. Belirtelim ki, yazarın şiirleri hikayelerine kıyasla edebî bakımdan daha çok dikkat çekmektedir. Hikayelerinden farklı olarak şiirlerini Türkiye Türkçesinde yazmıştır. Romence şiirleri ve Romen şairlerinden çevirileri de mevcuttur. Şiirlerinde orijinal deyimler ve sembollerden sıkça yararlanan şair, bu yüzden sürrealist akımın temsilcisi olarak bilinir. Günlük konuşma dilinden uzak, düz yazı şiire benzeyen bir üslubu dikkati çekmektedir. *9x9+1*, *Cellatın Başkalaşması*, *Uçtu Kelebekler Mavi Atamın Gözünden*, *Mavi Dunayın İkinci Senfonisi* gibi şiirlerinde zıt anlamlı sözcükleri bir arada kullanarak şiir dilini zenginleştirmiştir. Örneğin, *Bükülmüş Obalarımız* şiirinde bu orijinal deyim üslubunu kullanmıştır.

Doğulan gökkuşağı Türklük rengindedir,
Türklük renginde.

Unutma oğlum, unutma oğlum, o bizim obamızdır,
bizim obamız.

Bizim obamızın obadır rengi, rengi de pırıl-pırıl Türklük.

Nevzat Yusuf Sarıgöl'ün Azerbaycan Türkçesinde de bir şiir kitabı yayınlanmıştır. Şiirler, şair Elçin İsgenderzade tarafından Azeri Türkçesine uyarlanmıştır. N. Sarıgöl'ü *Mavi Dunay senfonisi*'ni besteleyen Türk şairi olarak nitelendiren E. İsgenderzade, onun şiirlerinde gördüğü mavi, sarı, siyah, beyaz, kahverengi kelekleri, dağ çiçeklerini, dumanda gedikler açan altın yelekli atları, güneş damlası gibi kan kırmızısı kirazı özellikle vurgulamış, Nevzat Beyi ve diğer tüm şairleri mesut görmek isteyen ananın kaygılı ruhundan söz etmiş ve tüm bunlarla da, Nevzat Sarıgöl şiirlerinin ana hattını oluşturan öğelere dikkat çekmiştir (Sarıgöl, 2005:5).

Azerbaycan okuru Nevzat Sarıgöl'ü ilk defa Romen yazarların hikayelerinden oluşan *İlk Mektup* kitabıyla tanımıştır. Bu kitapta yazarın *Gümüüş Kaplı Saat* hikayesi yayınlanmıştır. Emin Atilla'nın *Yaz Rüyası Güzeli*, İsmail Ziyaeddin'in *Öğlen Ne Yedik* gibi hikayeleri de Türkçe yazan Romen yazarların eserlerinden örnekler olarak bu kitaba dâhil edilmiştir. (Yoloğlu, 2002:23).

Enver Mahmut (1935) Kazan Üniversitesi'nde Türk şiveleri konusunda doktora yapmıştır. Buharest ve Köstence Ovidius Üniversitelerinde Türk Dili bölümlerinin kurucularından sayılır. *Tatar-Türk Deyimleri* (Buharest-1970), *Boz Levent* (Buharest-1988), *Dobruca Türk Halk Edebiyatı ve Metinleri* (Ankara-1977) gibi kitapları uzmanlar tarafından önemli eserler olarak nitelendirilmiştir. Tatarca yazdığı şiirlerini *Renkler* dergisinde yayınlamıştır. E. Mahmut şiirlerinde dil konusunda hassas davranmıştır. Şaire göre dilini kaybetmiş bir millet, yenilmiş orduya benzer. Zira, ikisi de ayaklar altında ezilmeğe mahkumdur.

Gülseler de, ölseler de
Kendi dilimde yazayım.
Ben kestane değilim,
Kabuğuma kızayım!

Bu kısa örnekten de görüldüğü üzere şair, ana dilinde yazmaktan gurur duymaktadır.

Yaşar Memedemin (1936-2007) Buharest Üniversitesi Doğu Dilleri bölümü mezunudur. Romanya'daki Türk Edebiyatının önemli şairlerinden sayılan Yaşar Memedemin, meslek hayatını çeşitli okullarda öğretmen ve yönetici olarak sürdürmüştür. Aynı zamanda *Karadeniz* dergisinin de editörlüğünü yapmıştır. *Kalem Oyunları* (Buharest-1996) ve *Anka* (Buharest-1997) isimli şiir kitaplarının yazarıdır. *Anka*'nın önsözünde Y. Memedemin, komünist rejimi "kızıl veba" olarak nitelendirmiş, bu rejimde insanların kendi dillerinde konuşmalarının ve bu dili yaşatmalarının ne kadar zor olduğu hususlarına okurun dikkatini çekmiştir. Şiirlerinde saf sevgi ve doğa tasvirlerine ağırlık veren şairin esas konusunun Dobruca Tatarlarının yaşantısı olduğunu söyleyebiliriz.

O, Dobruca Türklerinin milli duygularını diri tutmak için gençleri büyüklere kulak vermeğe çağırıyordu şiirlerinde. Genellikle serbest vezinde yazdığı şiirlerinde hem yaşlı, hem de genç kuşakta millî edebiyata merak uyandırmayı başaran Y. Memedemin'in ölümü Romanya ve Kırım'da büyük hüznle karşılanmıştır. Saim Osman Karahan'ın *Bahçesaray* dergisinde yayınlanan makalesi de Y. Memedemin'in Türkiye'de de sevildiğinin ve tanındığının göstergesidir².

Altay Kerim (1937-) Romanya Türklerinin önemli yazarlarındanıdır. 1956 yılında Köstence Pedagoji Lisesi'nden, 1962 yılında ise Buharest Üniversitesi Türkoloji bölümünden mezun olmuştur. Hayatının çeşitli dönemlerinde öğretmenlik ve gazetecilik yapmıştır. Uzunca bir süre Romanya radyosunun Türkçe yayınlar yapan şubesinde çalışan Altay Kerim, Körfez Savaşı sırasında Romanya muhabiri olarak Ankara'da görev almıştır. Kendisi Tatarca *Kaniye* hikayeler kitabının ve *Dictionar Tatar-Turk-Roman* sözlüğünün müellifidir. *Kaniye* Romanya'da Tatarca yayınlanan ilk kitaptır.

Yazar hikayelerinde Köstence civarında meskun Tatar Türklerinin yaşantısını realist üslûpta kaleme almıştır. Örneğin *Kaniye* isimli hikayesinde bir Tatar köyünün 1950'li yıllardaki genel görünümü konu edinmiştir. Hikayelerinde çocukluk ve gençlik yıllarında gözlemlediği gerçek olaylar ve insanlardan ilham alan yazarın, metinlerde Tatarca deyimlere sıkça başvurması kaleminin ayrırcı özelliklerinden sayılabilir.

Emel Emin (1938-) ise, daha çok, insanın iç dünyasını, psikolojik gel-gitlerini konu eden lirik şiirleri ile ünlüdür. Emel Emin'in kahramanları genellikle hassas ve hüznüldür; hasret, ayrılık, ızdırap bu kahramanların hayatında önemli yer tutmaktadır. Geçmiş özlemi ile yanıp tutuşan şair, ümitlerinin sembolü olarak denizi seçmiştir. En büyük arzusu ise, onu bu ümit denizinde geçmişe götürecektir bir gemisinin olmasıdır. Ama tüm bunların hayal olduğu hususunda bir farkındalığın olduğunu da vurgulamak gerekir. Kendi iç dünyasına kapanan şair için günlük kaygılar ve dünyamızı rahatsız eden küresel sorunlar önemli değildir.

Buharest Üniversitesi filoloji bölümünden mezun olan Acıemin Baubec (1939-) 1958-1964 yılları arasında eğitimini Moskova Devlet Üniversitesi'nde sürdürmüştür. Şu anda Buharest Üniversitesi Türkoloji bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan Acıemin Baubec, 1996 yılında Ankara Üniversitesi'nde konuk öğretim üyesi olarak dersler vermiştir.

Bilimsel makalelerinin yanı sıra Türk Edebiyatı ile ilgili antoloji, sözlük ve ders kitapları da mevcuttur. D. K. Baubec ile beraber yazdığı *Türk Dili Metinleri Antolojisi* (Buharest-1993), *Dictionar Turc-Roman* ve *Dictionar Roman-Turc* (Buharest-1994); N. Konstantinesku ile beraber kaleme aldığı

Proverb Turcești (Buharest-1972) vb. eserleri ona akademik çevrede önemli akademisyen olarak ün kazandırmıştır.

Aynı zamanda A. Baubec *Renkler* dergisinde şiir ve hikayelerini yayınlamaya devam ediyor. Şiirlerinin esas konusunu ise, bireyin yaşamı ve vatan kavramı oluşturuyor.

Sana en haşmetli abideni
Biz dikkik,
Özgürlüğü biz verdik.
En doğru selamı
Vatana, toprağa.
Biz verdik.
Biz sevdik sonsuz sevgiyle
Tanrımızı.
Bu iman, bu sevda
Hepimizin.

Hacıamet Cemal (1943-), Gülten Abdulla (1946-), Cavit Raşit (1927-), Güner Akmola (1941-), Abdisa Abdisa (1945-), Amdi Graybay, Naci Cafer Ali, Ali Mehmet gibi birçok yazar ve şair Romanya’da Türk dilinde yazılan edebiyatın önemli temsilcileri olarak sayılabilir. Romanya’da yayın hayatına devam eden *Karadeniz*, *Renkler* ve *Hak Ses* dergileri ise, Romanya’daki Türk Edebiyatının gelişmesine katkı sağlayan dergilerdir.

Romence Yazan Türk Yazar ve Şairler

Yukarıda belirtildiği gibi, günümüzde Romanya’da Romence yazan Türk kökenli şair ve yazarlar da vardır. Bu şair ve yazarların eserleri edebî keyfiyetleri ile ön plana çıkmaktadır. Türk araştırmacıları çalışmalarında özellikle Seitbala Rustem, Ahmet Cemal ve Aledin Ahmet’in isimlerine yer vermişlerdir.

Seitbala Rustem’in (1937-) *Hayatın Kırmaları Altında*, *Şairin Gölgesinde*, *Hakkımızdaki Gerçek* gibi manzumeleri ünlüdür. Şair şiirlerinde genellikle modern bireyin yaşantısı ve çıkmazlarını konu edinmiştir. Dikkat çeken diğer nokta ise, bireyin yaşantısını hep doğayla karşılıklı ilişki içinde değerlendirmesidir.

Yumarak göz kapağını
İrmağın mülayim sesini dinlersin,
Kipriklerin arasından, yarpakları oynayan
Hafif hafif sallanan ağaçları görürsün,
Seyahat edersen doğanın füsün manzarasında
Eşitliği olmayan güzelliği bulursun

Şair *Kayaların Sükutu* ve *Gemici* manzumelerinde doğanın ritmik ahengine dikkat çekerek insanın da bu harmoniden soyutlanamayacağını vurgulamıştır. Belli bir dönemde bireysel ve toplumsal davranış normları ile ilgili sorunları irdeleyerek spiritüel meseleleri ön plana çıkarmıştır.

Bir amaca ulaşabilmek için
Aşk bir çare olamaz.
Çünkü o kendi kendisinin
Ebediliğini taşımaktadır.

Haci Ahmet Cemal’in (1943-) şiirlerinde daha çok yüce aşk arayışı, bireyin his ve heyecanlarının betimlenmesi özellikle dikkat çekiyor. Otoportre şiirinde “gözleri ufka yönelmiş” insanların atlılar sülalesinden-köklü bir neslin temsilcisi olduğunu itiraf ederek milletine olan sevgisini, kendisine has üslûpla ifade etmiştir. *Ve Sevgi... ve Şükran* şiirlerinde ise, gerçek sevginin insanı değiştirme potansiyelinden, insanı güçlendirmesinden söz etmiştir. Şairin doğaya münasebeti de ilgi çekicidir:

Temmuz geliyor
Koşarcasına
Kız gibi
Bal renklerinden üzülmüş

Bir üzüntü gibi hamlamış
Çıplak, sarı göğusleriyle
Dikenlerin parçaladığı
Eteklər bir selamdır
Gökyüzüne ve toprağa

Ahmet Cemal için örf-âdet ve halkın gelenekleri kutsaldır. Bu düşünce yapısı, örf ve âdetlere böyle önem atfetmesi onun şiirlerine de yansımıştır. *Ayin*, *Sizin Bayramlarınızda*, *Önemli Ziyafet* gibi şiirlerinde bu yaklaşımın izlerini görülmektedir.

Romence yazan diğer genç şair Ahmet Aledin'in şiirlerinde ise, birey-toplum ilişkileri, sıradan insanların duygu ve düşünceleri ön plana çıkmaktadır. Romence yazan en genç şair olarak bilinen Ahmet Aledin'in şiirlerinde zıt kutuplara has hislerin mücadelesini, isyanını izlemek mümkündür. Şiirlerinde konu edilen yaşamların kahramanı hep kendisi olmuştur. *Kaynağı Aramak*, *Yabancı*, *Sesin Hasretiyle*, *İsyân* gibi şiirlerinde bu husus daha belirgin olarak gözlemlenebilir.

Birçok şiirinde aynı zamanda Romen folklorundan da yararlanmıştır. Balad şeklinde yazdığı *Benim Kalbim Kararsız* manzumesinde kendi iç dünyasını güzel bir şiir şeklinde takdim ederek bu dünyada tarihsel ve aynı zamanda muhteşem olayların gelişebileceğine dikkatleri çekmiştir. Romen baladlarının şiir tekniklerine uygun hece vezninde yazdığı bu manzume, aynı zamanda şairin Romen dilini çok iyi kullandığına da delalet eder (Mahmut, 2000:393).

Romanya Ulusal Meclisi'nin üyesi de olan Aledin Ahmet, Tatarların millî bayramı olarak kutlanan 13 Ocak tarihinin resmileştirilmesini başarmıştır.

Sonuç

Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile beraber Türk dünyasında bir çok alanda olduğu gibi, kültür ve edebiyat sahasında da bir çeşit intibah devrinin yaşandığını söylemek aşırı duygusal ve öznel bir saptama olmasa gerek. Zira, yapay sınırların kaldırılması ve iletişim alanındaki gelişmeler çeşitli devletler bünyesindeki Türk toplulukları ve bağımsız Türk devletleri arasındaki karşılıklı etkileşim ile sonuçlanmış; faydalı iş birliği, ortak düzenlenen sempozyumlar, konferanslar, kongre vb. Faaliyetler edebiyat ve kültür sahasında gelişmeleri müsbet yönde etkilemiştir.

Bu çerçevede Romanya'daki Türklerin edebiyatında son dönemler kayda değer gelişmeler olduğunu söyleyebiliriz. Burada ortaya çıkan edebiyatın daha önce belirttiğimiz gibi tanınma sorunu hâlen devam etmektedir. Son dönem Azerbaycan'da Romanya'daki Türk Edebiyatının tanınması yönünde bir kıpırdama olduğu ve daha çok ayrı ayrı edebiyatçıların girişimi ile muayyen işler görüldüğü söylenebilir. Bu bireysel çalışmalara örnek olarak Güllü Yoloğlu'nun *Balkan Türklerinin Edebiyatı* monografisiyle Sadi Sadiyev'in isimlerini zikredebiliriz.

Biz de bu makaleyle, Romanya'daki Türk halklarının edebiyatı ile ilgili deskriptiv bilgi vererek bu edebiyatın tanınmasında küçük de olsa katkıda bulunmayı denedik. Okurlar için faydalı olacağını ümit ediyoruz.

NOTLAR

¹ <http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/8.php> (13.12.08)

² <http://www.kirimdernegi.org/istanbul/bahcesaray/yazi.asp?yazi=200705009> (02.02.09).

KAYNAKLAR

- ALIEV, Y. (2007), Literatura krimskoqo zarubejya, Odjak, Simferopol
BEKIROVA, Q. (2007), Problema emiqrasiy krimskix tatar u rossiyskix istoricniy literaturi XIX st.-30-x pokix XX st., Voronejskiy tyurkoloqiceskiy sbornik, IV, Studia Turkologica, Voronej.
KURTUMEROV, E.E. Useinov, T.B. Xaraxadı, A.M. (2002), Krimskotatarskaya emmiqrantskaya literatura, Odjak, Simferopol.
MAHMUT, N. (2002), Romanya Türk-Tatar edebiyatı. Europolis Nəşriyyatı, Konstansa
MEHMET, E. (1994), Din istoria Turcilor Dobrogeni, Ed.Kriterion, Bucureşti

OSMAN, H. (Tertibçi) (1997), Romanya ve Qaqauz Türk edebiyatı, Kùltür Bakanlığı yayın evi, Ankara.

SARIGÖL, N.Y. (2005), Mavi Dunay simfoniyası. Vektor Nəşriyyatı, Bakı

ÜLKÜSAL, M. (1987), Dobruca ve Türkler, Kırım Türkleri Kùltür ve Yardımlaşma Derneyi, Ankara

YOLOĞLU, G. (Tertibçi) (2002), İlk məktub. Rumın yazıçılarının əsərlərindən ibarət toplusu. Adilođlu Nəşriyyatı, Bakı.

<http://turkoloji.cu.edu.tr/CAGDAS%20TURK%20LEHCELERI/8.php> (13.12.08)

http://www.Tatar.ro/personalitati/mehmet_niyazi.php (15.02.09)

http://www.Tatar.ro/personalitati/mehmet_vani_yurtsever.php (15.02.09)

<http://www.zaman.ro/ro/detaylar.do?load=detay&link=6494> (22.01.09)

www.kirimdernegei.org/istanbul/bahcesaray/yazi.asp?yazi=200705009 (02.02.09)